

Delen van wijsheid is de opmaat naar respect en verdraagzaamheid.

Een pleidooi voor het vak “Levenswijsheid” binnen het VO en MBO

Tijd voor Generatie “Prudentia”

In dit artikel wil ik aandacht vragen voor de deugd (levens)wijsheid als nieuw vak en expliciet aandachtsgebied. Wijsheid is onder andere het vermogen om te luisteren en te onderscheiden tussen recht en onrecht, tussen goed en kwaad wat er toe doet en wat niet. Prediker 8 vers 5 zegt: *Het hart van de wijze kent tijd en gelegenheid.* Er wordt binnen het onderwijs veel aandacht geschonken aan de deugd respect. Maar je leest en hoort weinig over de deugd wijsheid. Vandaar mijn pleidooi voor meer wijsheid binnen het onderwijs. Respect of anders gezegd; gezag komt namelijk voort uit wijsheid. Mijn pleidooi is om het vak “Levenswijsheid” in te voeren. De toenemende heterogene bevolkingssamenstelling heeft m.i. dringend behoefte aan dit vak om verdere polarisatie tegen te gaan en convergentie te bevorderen.

Enige tijd geleden las ik een intrigerend interview met HAN (Hogeschool Arnhem en Nijmegen) voorzitter, dr. Kees Boele. Enkele citaten uit dit interview: “We heten hoger onderwijs, niet hogere opleidingen, toch? Ik wil dat we terug durven gaan naar het hart van het onderwijs. Een echte renaissance is voor mij aan de orde en dat woord zegt het al: een wedergeboorte, waarin we terug gaan naar de bronnen van wat goed onderwijs is. Het woord ‘onderwijs’ geeft ons de richting al aan, vind ik. Het woord wijsheid zit erin. Gezag wekt respect bij studenten. Wijsheid en kennis legitimeren dit voor hen.” Hierover verscheen een lezenswaardig boek van zijn hand: *Onderwijsheid. Terug naar waar het echt om gaat.*

Voldoende voorbeelden

In onze over-informatieve en multiculturele samenleving hebben we alleen aan kennis niet voldoende. Naast kennis hebben leerlingen wijsheid nodig. Zeg maar, onderscheidingsvermogen. Er komt veel op onze jongeren af. Leerlingen hebben leraren nodig die hen in deze informatieve- en multiculturele maatschappij richting wijzen en leren te filteren waar het echt op aan komt en wat er echt toe doet. Hoe je omgaat met zoveel informatie en meningen en mensen. Anders hebben we veel informatie en weinig kennis, veel meningen maar weinig principes, veel gevoelens en weinig overtuigingen.

Klassen zijn zeer geschikte ruimtes om te experimenteren en wijsheid aan te leren. Jongeren zijn nieuwsgierig en weet- en leergierig. Laten we daar gebruik van maken. Klassen zijn kleine afspiegelingen en dwarsdoorsneden van de samenleving. Allerlei situaties in de klas bieden aanknopingspunten om de deugd wijsheid ter sprake te brengen. Het ligt voor het oprapen.

Jonge en oudere ervaren docenten

Belangrijk om binnen het docententeam een goede mix te hebben van jonge en oudere docenten. Jonge docenten kunnen heel wat leren van de oude en ervaren docenten voor wat betreft hun opgedane ervaring. Andersom overigens ook. Zij hebben met vallen en opstaan geleerd hoe het moet en niet moet. Laat jonge beginnende docenten hier hun voordeel meedoen. Zorg als schoolleiding dat er ruimte is voor wederzijds lesbezoek. De jonge docent bezoekt een les van de oudere ervaren docent en andersom. Vorm de jonge generatie docenten in wijsheid (Prudentia: Voorzichtigheid - verstandigheid - wijsheid) Creëer mogelijkheden zodat jonge docenten advies kunnen vragen aan oudere docenten.

Gepensioneerden – vaten vol ervaring

Betrekt gepensioneerde docenten, voor zover dat mogelijk is, hierbij. Gepensioneerde docenten zijn vaten vol levenswijsheid en levenservaring. Benut deze expertise en ervaring. Jonge docenten kunnen er hun winst mee doen en groeien zodoende in wijsheid voor de klas.

Delen van wijsheid | van docent naar leerling

Docenten die zelf gevormd en gegroeid zijn in de deugd wijsheid, fungeren als rolmodel voor de leerling. Zij dragen (on)bewust hun identiteit over aan de jonge generatie. Is de leraar eerlijk, durft hij zich kwetsbaar op te stellen, is hij beschaafd, weet hij maat te houden en is hij rechtvaardig in zijn optreden? Hoe ga je als docent om met je leerling? Wat is je ethische kompas? Heb je oprecht aandacht voor ze? “Jongeren onderwijzen veronderstelt op de eerste plaats: meevoelen. Ook binnen de klas leren samenleven op een menselijke manier” aldus Jezuïet Jean de Bruyn. Welke wijsheden wil je als school, als docent overdragen. ‘De mens wordt mens enkel en alleen door het onderwijs. Hij is niet meer dan wat het onderwijs van hem maakt. Het is van belang te onderstrepen dat de mens altijd onderwezen wordt door andere mensen door andere mensen die op hun beurt eveneens onderwijs hebben ontvangen van andere mensen.’ Immanuel Kant, Duitse filosoof (1724-1804)

Leerlingen hebben dringend behoefte aan docenten met kennis, maar alleen dat is niet voldoende. In het onderwijsblad Didactief las ik een interview met onderwijspedagoog Gert Biesta over zijn boek *‘Goed Onderwijs en de cultuur van het meten. Ethiek, politiek en democratie’; het volgende. Er zijn drie doelen: “Ten eerste het terrein van de kwalificatie, de overdracht en verwerving van kennis en vaardigheden. Maar het onderwijs is meer. Het gaat ook om socialisatie – de manier waarop het kind zich leert verhouden tot tradities en praktijken, en om subjectivering – hoe wordt een kind een eigen individu, een persoon die in onze democratie kan meedoen.”* Naast kennisoverdracht is de overdracht van levenswijsheid voor docenten onmisbaar. Geleerd door vallen en opstaan. Geleerd door te vragen. Geleerd door aandachtig te luisteren naar de oudere en door het leven gevormde (gepensioneerde)docent.

Gezag wekt respect

Het onderwijs heeft dringend behoefte aan zulke richtingwijzers. De Spaanse filosoof en schrijver Fernando Savater (1947) heeft het wel heel pathetisch verwoord: ‘Voorop staat dat ik van alle werkende mensen de leraren – de schooljuffen, schoolmeesters, ja alle docenten – beschouw als de meest noodzakelijke, de meest heldhaftige, de meest grootmoedige en de meest beschavende van allen die zich dagelijks inspannen om in de behoeften van een democratische samenleving te voorzien.’

Directies kunnen daar een sturende en faciliterende rol in vervullen. Leerlingen zullen hierdoor groeien in wijsheid. Maar zullen ook gezag geven aan hun docent, ook al is deze nog jong. En gezag wekt respect. Wijsheid en kennis legitimeren dit voor hen. Leerlingen groeien in wijsheid door deze praktijkvoorbeelden. (= docenten). Kennis en wijsheid zijn dan aanwezig in de klas. Een ideale combinatie.

Van abstractie naar concreet

Klassetaal is een onderwijs ondersteunende organisatie en verzorgt ruim 800 lessen over respectvol taalgebruik. De inhoud van de gastlessen staan in het teken van 'levenswijsheid'. Tijdens onze lessen bespreken we allerlei (actuele) scheld- en vloekwoorden. We kijken naar de betekenis (informatie/kwalificatie) maar halen de woorden ook uit de abstractie en geven het 'vlees en bloed'. Anders gezegd: we maken het existentieel. Er is ruimte om vragen te stellen en de eigen ervaringen met de klas te delen. Onze lessen staan bol van de praktijkvoorbeelden. Bewustwording is tijdens onze gastlessen hét speerpunt, nadenken over de dingen die je zegt. (persoonvormend/socialisatie/subjectivering)

Van smal naar breed

Naast de bespreking van allerlei vloek- en scheldwoorden, verbreden we de les en leggen de focus op de kracht en de uitwerking van woorden in het algemeen. Het roepen van "brand" in een volle en donkere bioscoop, kan op een totale chaos uitlopen. Woorden hoeven niet persé grof te zijn, om toch een enorme impact en uitwerking te bewerkstelligen. Leerlingen en studenten gaan in groepjes aan de slag a.d.h.v. casussen om zelf te ontdekken wat de kracht, effectiviteit, impact en reikwijdte van woorden kan zijn. Hierdoor groeit hun inzicht en groeien ze in datgene wat Koning Salomo zo kernachtig heeft verwoord in Prediker 8 vers 5: *Het hart van de wijze kent tijd en gelegenheid.*

Woorden en verantwoordelijkheid

We laten leerlingen ook nadenken over de keuze van woorden in bepaalde situaties en de gevolgen die eruit kunnen voortkomen. Neem je je verantwoordelijkheid als je van te voren vrijwel zeker kan bedenken dat het niet goed zal uitpakken? We denken na over de 4 filters die je tussen je denken en spreken kunt plaatsen. 1. Spreek ik de waarheid? 2. Is het goed voor de ander? 3. Kan ik ongeveer inschatten wat het teweeg brengt? 4. Hoe zou ik het zelf vinden als ze zo met mij zouden omgaan? Deze filters zorgen ervoor dat je eerst denkt, voor je spreekt in plaats van eerst te spreken voor je denkt!

Docenttrainingen

KlasseTaal verzorgt naast gastlessen ook docenttrainingen over levenswijsheid. Docenten krijgen onder andere de opdracht om eerst individueel 5 waarden te kiezen uit een lijst van 50 waarden. Uiteindelijk krijgt het hele team de opdracht om er totaal maar 5 over te houden die zij als team (school)belangrijk vinden. Wijsheid wordt niet gekozen. Opvallend! We onderwijzen toch leerlingen? Vreemd dat deze deugd nagenoeg altijd wordt overgeslagen. Goed om daarom de deugd wijsheid weer extra in het zonnetje te zetten en de werkzaamheid ervan opnieuw te belichten.

Nederland wijzer maken

De Bond tegen Vloeken heeft als slogan: Nederland mooier maken! Voor dit artikel wil ik het even anders formuleren: Nederland wijzer maken! De school is een plaats bij uitstek om dit te beoefenen. Elke dag. Directie, ondersteunend en onderwijzend personeel. Iedereen kan ingezet worden. Wat een voorrecht als je op een school zit waar expliciete aandacht is voor wijsheid. Dan volgt respect als vanzelf. We hebben er dringend behoefte aan! 'Een kind is niet

een lege fles die moet worden gevuld, maar een smeulend vuurtje dat moeten worden aangewakkerd.' Michel Montaigne, Franse filosoof, schrijver en politicus (1533-1592)

Wijsheid is een kardinale deugd. Wijsheid leert waar het in het leven echt op aan komt. Leert onderscheidingsvermogen. Geeft inzicht door kennis. Leert verbanden zien. Leert filteren in de brij van informatie. Leert maat te houden, nederigheid en bedachtzaamheid te beoefenen. Leert rekening te houden met de ander. Leert te zien dat je verantwoordelijk bent voor jezelf en de ander. Wijsheid is niet uit op polariseren maar op convergeren. Leert dat je samen werkt aan een rechtvaardige wereld. Wijsheid kun je leren. Door open te staan voor de ander. Leert je luisteren en vooral vragen te stellen. Leert je om je oordelen op te schorten. Wat een mooie en uitdagende taak om met jongeren te mogen werken. Wat hebben we toch een prachtig beroep! Een voorrecht.

De bedelmonnik Franciscus van Assisi zei: 'Vrouw Wijsheid, een deugd met koninklijke waardigheid. Zij is 'kenmerk van het ware [leven]'

De wijsheid ligt op straat en op de pleinen. Laten we elkaar en onze jongeren opscherpen om weer oog, oor en hart te hebben voor de wijsheid. Goed om dit gereedschap mee te geven. Onze jongeren hebben er een leven lang profijt van! Delen van wijsheid is de opmaat naar respect.

Nieuw vak in VO en MBO: "Levenswijsheid"

Graag zou ik een denktank willen formeren waarin lectoren, directies, teamleiders en docenten plaats nemen, en met KlasseTaal willen onderzoeken in hoeverre het mogelijk is, om "Levenswijsheid" als nieuw vak te introduceren in het Voortgezet- en Middelbaar Beroepsonderwijs? Een vakgebied waarin expliciete aandacht is de vier kardinale deugden binnen vier praktische domeinen: 1. Prudentia; 2. Iustitia; 3. Fortitudo; 4. Temperantia. Aan de hand van allerlei opdrachten, stellingen, discussies, vragen, casussen, filmfragmenten, artikelen, historische, recente en actuele personen en gebeurtenissen enzovoort, wordt nagedacht. De focus hierbij kan Prediker 8 vers 5 zijn: *Het hart van de wijze kent tijd en gelegenheid.*

Binnen dit vakgebied gaat het om o.a. om de opbouw van het 'morele kapitaal'. Kwalificatie, socialisatie en subjectivering, zoals onderwijs pedagoog Gert Biesta het noemt! Verbreding, verdieping en versterking van de persoonlijkheid, zowel in meningsvorming als in karaktervorming. Deze lessen zullen een leerling vormen tot een verantwoorde burger die niet wil polariseren maar convergeren. De lessen moedigen aan tot inclusie en niet tot exclusie. Ze stimuleren verdraagzaamheid. Leren relaties aan te gaan tussen verschillende culturele en religieuze groepen. Leerlingen worden bruggenbouwers. Via dit vak werken we aan een nieuwe samenleving waarin de nieuwe generatie de deugd 'wijsheid' hoog in het vaandel heeft staan. Waarin deze deugd geen 'gedragsregel' is, maar een 'innerlijke overtuiging', een sturend principe om integratie in een heterogene samenleving te bevorderen. De nieuwe generatie heet straks: "Generatie Prudentia".